

צומת ד

אמן-מורה-תלמיד ומה שביניהם

צומת ד

אמן-מורה-תלמיד ומה שביניהם

אדם גלבווע ויעלי גבריאלי
אורנה אוריין
איילה לנדאו
איילת סניור-ענסי וג'ו כהן-רשף
אלון סלקמן
דורון פולק ומייקל לזר
דיויד אייזקס
דן ראובני
ודים קופטייבסקי ואירינה זיבין
חניתה בירנבאום
יניב רשף
יעל דורון
יעל פיבק אילן
יפעת אלוך
ליאב מזרחי
מיכל כרמון
מתן בן-טולילה ונעמי בן-אור
נגה גרינברג ושלומציון הכהן
ציקי אייזנברג
קרן שפילשר
שיר הרפזי וטוהר דהן
שיר שבדרון
שירי דורון
שרון הללי אסא
תמר נסים

אוצרת: שירי דורון

בחברת הדרכה לקציני תעבורה מטעם 'הרשות לבטיחות בדרכים' מתוארים שלושה סוגי צמתים. צומת T הוא אחד מהם. במערך ההדרכה ניתן דגש רב על תיאור מורכבות מצב הצומת ורמת הקשב והמיומנות הגבוהה הנדרשת לעובר בו.

עבודת האמן המשלב הוראה כפרופסיה יוצרת אינספור צמתים אשר אינם משולטים כלל ולעיתים אף אינם מובחנים לעין. צמתים אשר יוצרים "אפשרויות תנועה מגוונות באזור בו נפגשים כל סוגי משתמשי הדרך" (מתוך חוברת ההדרכה).

כמו הנהג, כך גם האמן-מורה הנכנס לצומת, נדרש לקשב ולתשומת לב מרבית: "על הנכנס לצומת לגבש תפישת עולם עדכנית תוך בחינה מתמדת ועדכון רציף של תמונת המצב" (שם).

תערוכת 'צומת T' מנסה למפות ולהאיר מצב צומת פדגוגי במבנה האות T. צומת המתרחש במפגש בין אמן-מורה-תלמיד.

צומת זה חשוב ומשמעותי יותר מאי פעם, על רקע עולם דיגיטלי בו ההוראה הדיאלוגית מתבקשת והידע הנוצר הוא שיתופי. אזורי הדיאלוג יוצרים מצבי צומת חדשים בהם נשאלות שאלות חדשות לגבי אמנות, ידע וחינוך.

מרטין בובר כתב אודות תהליכי הרפלקציה המתמשכים שעל המורה לקיים בתהליך ההוראה שלו. מתוך כתביו עולה חשיבות האינטרוספקציה בבדיקת תהליכי הזיקה בן המורה לבין תלמידו ובין לבין עצמו למען בניית זהות שלמה ומלאה כאדם, כמורה וניתן להוסיף - כאמן.

היצירות המוצגות משקפות תהליכי יצירה של האמנים עם/ובעקבות תלמידים מגיל 5-95 בסטודיו, בבית הספר, באקדמיה ובמרחב הציבורי.

היצירות מתאפיינות בכנות ואומץ פדגוגי ואמנותי ועוסקות בנקודת המבט של האמן-מורה הפוגש את מקורות יצירתו בצומת של חשיפה אישית.

תערוכה זו החלה את דרכה כשאלה תיאורטית במסגרת עבודת גמר של התואר השני בחינוך לאמנות, והפכה לפעולה אוצרותית שיצרה פלטפורמה לרב שיח בין אמנים ותלמידים מתחומים שונים.

תודות לד"ר חוה ברונפלד-שטיין, ראשת התכנית ללימודי תואר שני (M.Ed.) בחינוך לאמנות בפקולטה לאמנויות - המדרשה
לד"ר נורית כהן עברון
לד"ר ורד חרותי

ולצוות גלריית המדרשה - הירקון 19, בהנהלת עדינה פרלמן

תהודת זהות אדם גלבוע ויעלי צרפתי

אדם גלבוע ויעלי צרפתי מלמדים בקמפוס ביאליק רוגוזין, השוכן בדרום תל אביב ומאופיין באוכלוסיית תלמידים להורים מהגרים ומבקשי מקלט. החשיפה לאוכלוסייה רב תרבותית ייחודית זו מעמתת אותם עם שאלות רבות בנוגע לחיים בארץ. בפרויקט 'תהודת זהות' הם מנסים לתהות על מהלכי רכישת הזהות של בנים ובנות למשפחות פליטים ומהגרי עבודה. האמנים הזמינו את תלמידיהם להצטלם כשפניהם צבועות בצבע גואש. הצבע הוא תערובת שהכינו הילדים כשנתבקשו ליצור כל אחד את צבע עורו כפי שהוא נתפש בעיניו.

צביעת הפנים מעלה על הדעת תרבויות שבטיות, פגאניות, אלא שכאן ניטל התוקף של המעשה המקורי - צביעת גוון העור בגוון דומה לו כמוהו כניסיון עקב, אימפוטנטי, של צביעה. פעולת הסוואה חסרת תועלת כשהיא משמשת אנשים שצבע עורם על רקע החברה הישראלית הוא הסממן הבולט ביותר שלהם, אך באופן פרדוקסלי הופכת אותם לשקופים ונטמעים ברקע החברתי.

בפרויקט, המציג פורטרטים של בני נוער זרים, נוצר פער בין הצילום ה'נכון', הקלאסי של דיוקנאות ממסורת אמנות המערב ובין מושאי הדיוקן שהם בנים למשפחות פליטים ועובדים זרים ומעמדם מפוקפק - מעמדם האזרחי לא יציב. אותם פערים מעלים שאלות ומייצרים אצל הצופה מחשבה מחודשת על זהותו שלו ועל החברה בה הוא חי.

כיפה אדומה אורנה אוריין

ד"ר אורנה אוריין הינה אמנית ומרצה לחינוך יצירתי ואמנות פמיניסטית בסמינר הקיבוצים ובמכללת ספיר. ציורי 'כיפה אדומה' נוצרו בעקבות מאמר שכתבה אודות תהליך החניכה וההתבגרות של הסטודנט/ית הנמשל לסיפור 'כיפה אדומה'.

בסדרה שבעה דימויים המבוססים על ציורי סלע פרהיסטוריים שבהר כרכום, מהם חילצה האמנית ציורים שהתאימו לאגדה כיפה אדומה ובהם נגעה בצבע. הבחירה באגדה זו נערכה בשל המסע המשמעותי שעוברת כיפה אדומה מילדה למתבגרת. ההליכה ביער מסמלת את דרכה במחשכי נפשה הלא מודעת, השהות בבטן הזאב, והיציאה ממנה מסמלים את הרגרסיה והלידה מחדש (בטלהיים 1975) אותה חוותה - מילדה לנערה מודעת ובשלה יותר, הנכונה להתמודד עם ניסיונות החיים. תחנות משמעותיות אלו אותן עברה כיפה אדומה הינן כמטאפורה למסע החינוכי ה"אחר" שלעיתים נתפס 'כסטיה מדרך הישר' המתרחש באופן הוליסטי באמצעות האינטלקט, החושים (כיפה אדומה מנסה בארבעת חושיה את הזאב המחופש לסבתה), הגוף, ההתנסות והחוויה.

מסע חינוכי זה מזמין את הלומד/ת והמלמד/ת ללמידה ולהתפתחות הכרוכים במורדות ובעליות, בשהות במקומות אפלים ועמומים, במפגש עם כוחות יצריים-יצירתיים - אלו שיביאו מטמורפוזה משמעותית.

איילה לנדאו

איילה לנדאו הציגה השנה תערוכת יחיד בגלריית הקיבוץ תחת הכותרת 'צבאות וקרקסים'. בתערוכה ציירה מסכות היברידיות אותן הדביקה על בדים עליהם רקמה ושילבה פעולות בחומרים נוספים. חלק מדימויי המסכות עליהם עבדה בסטודיו היו עיבוד של תמונות של תלמידים עם מסכות שאספה במשך הזמן. איילה מעידה כי יחסי ההפריה ההדדית בין עבודת הסטודיו לעבודת ההוראה בתיכון קשת בירושלים קיימים במהלך כל שנות עבודתה. לעיתים הם גלויים יותר ולעיתים הם נסתרים מהעין. בפרויקט המוצג בתערוכה מרגישה איילה כי בפעם הראשונה הרשתה לעצמה 'לגעת בעבודה של תלמיד.

אני מנסה לבחון בעבודה זו, את הנגיעה הפיזית בעבודת התלמיד, דבר שאני מקפידה לא לעשות. לרוב אני נותנת לתלמיד להוביל, לחשוב, להחליט ולפתח, מעולם לא רציתי שיצאו לי תלמידים 'בצלמי ובדמותי' אולם האם הפרדה מוחלטת זו אפשרית בכלל? בפעם הראשונה אני מרשה לעצמי (בהסכמת התלמידים כמובן) לגעת בעבודות שלהם, להמשיך אותן ולהתערב בהן באופן מוחלט. בחלק התערבתי יותר ובחלק פחות. במובן מסוים הן משמשות אותי כחומר גלם. בסוף התהליך, ברצוני לחשוף אותם לגלגול שעברו העבודות שעשו, ולייצר איתם שיחה על הגלגולים שעברו מסכות שיצרו במהלך ממכשגי הבוקר השנתיים שלנו.

איילת סניור ענסי וג'ו כהן רשף

במסגרת עבודתה כמורה לאמנות בביה"ס תיכון גוונים השייך למועצה האזורית מנשה, איילת פוגשת נערות ומלווה אותן בתהליך של מציאת הקול האישי והעצמאי של כל אחת מהן.

תהליך היצירה כולל:

קודם כל שיחה, לא רק עם חומרי הנפש שלנו אלא עם כל מה שעובר במרחב הדמיוני והמציאותי בינינו ובין העולם.

הדיאלוג עם התלמידות, אומרת איילת, משקף לה את נקודת המבט שלה, מחדד אותה ובורא אותה מחדש לפעמים. איילת בחרה להציג בתערוכה עבודות שלה ושל תלמידתה ג'ו כהן רשף העוסקות במרחב המציאותי והרגיש של השיח הפוליטי. שיח שהוא חלק בלתי נפרד מהווייתה ויצירתה האישית והיא 'מתעקשת' לעסוק בו דווקא מכיוון ש'כל כך קשה לעסוק בו חינוכית ואמנותית'.

המקום הפוליטי הוא זה שדורש הכי הרבה קילומטרז' של רגישות וחכמה. בסופו של דבר הדיאלוג הזה הוא זה שמשחרר גם אותי.

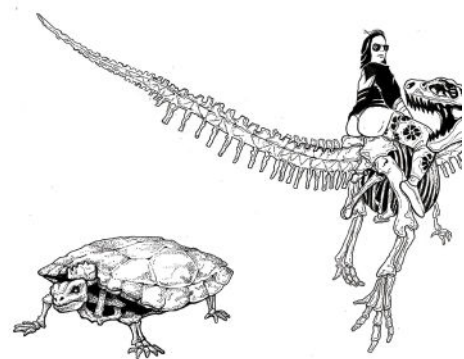
ודים קופטייבסקי ואירינה זיבין

אירה פגשה את ואדים כמורה לרישום המתמחה ברישום קלאסי על פי שיטת הרנסנס הצפוני. עם תום לימודיה אצלו הציע לה ואדים להצטרף אליו בסטודיו שפתח.

השנים שותפים ב-Broken Line Studio, סטודיו המתמחה בלימודי ציור וקעקועים ייחודיים. בנוסף לשיעורים המקצועיים שהם מעבירים הם עובדים על יצירות משותפות. ביצירות שומר כל אחד מהם על הקו הציורי הייחודי לו וביחד הם יוצרים מערך חדש של משמעות. הקו הציורי של אירה מתאפיין בצבעוניות רכה וכתמיות מסורתית של צבעי מים והקו הרישומי של ואדים מאזכר את עולם הקומיקס והאנימה. השילוב מתממש בהדפס דיגיטלי המכיל צבעי מים, דיו, מולטיליינו, ומרקרים.

בעבודות המוצגות בתערוכה חברו יחד לנושא הבעיה האקולוגית בעולם. בסדרה של 10 עבודות הממוספרת בספירה לאחור הם מציגים את השפעות האפוקליפטיות של המצב האקולוגי המידרדר.

אלון סלקמן

וכיתת אמן – ליאן, תמר, מיטל, מאור, אלעד, אסף, גלעד, עדן, אלינור, יעל, אמיתי, אריאל, מאיה. ביה"ס תל"י בשכונת פסגת זאב מזרח, ירושלים.

הפנדה, שמן פסטל, הוא מדיום זמין בכל כיתה ונמצא בשימוש ברוב שיעורי אמנות בביה"ס יסודי. אלון הרגיש שאם הוא מציע חומר זה לתלמידיו עליו, כאמן, להכיר ולהשתמש בחומר זה ליצירת אמנותו האישית בתהליך מקביל לתלמידיו.

הכיתה הפכה להיות הסטודיו הראשי שלי, התלמידים הם האסיסטנטים, הלמידה וההתנסות בחומר משותפות. בכיתה אני מתנסה ולומד יחד עם התלמידים כיצד להפיק מהמדיום את המיטב ולהתמקצע בו.

אלון מאמין בלימוד מימטי מסורתי מתוך יצירות אמנות. הוא מצייר את ציוריו של קאראווג'ו בחומר ה"חדש" צבע הפנדה ולאחר מכן מביא את עבודותיו לכיתה ונותן לתלמידיו לצייר בעקבותיו. לימודיו הופכים למודל לימודי. האמן, המורה והתלמיד מחליפים תפקידים.

דורון פולק ומייקל לזר

מייקל הגיע אל הסטודיו של דורון במכון המים בגבעתיים על מנת ללמוד את אמנות הפרפורמנס. היחסים בין השניים התהדקו והפכו ליחסים קולגיאליים. כיום הם מופיעים יחדיו בפסטיבלים ברחבי העולם. בעקבות ההזמנה להשתתף בתערוכה מצאו עצמם דורון ומייקל בוחנים מחדש את יחסי החניכה ביניהם, חוזרים שוב לסטודיו, למקום בו הכול התחיל:

תהליך ההוראה היה חלק מבניית מערכת יחסי הגומלין שלנו בחלל הנתון. מקום סגור, מקום עם חוקים משלו, עבודה שכלולים בה יחסים עם ספר, עם עיפרון, עם סרגל ועם כסאות עץ תלויים באוויר. תוך כדי עבודת גוף, שההשראה אליה נוצרה מה"הטרוטופיה" של פוקו, המורה הפך לתלמיד והתלמיד למורה. השפה הוורבאלית הפכה לשפת גוף והלימוד הפך לתהליך מתמשך של סמכות וצייתנות.

דיויד אייזקס

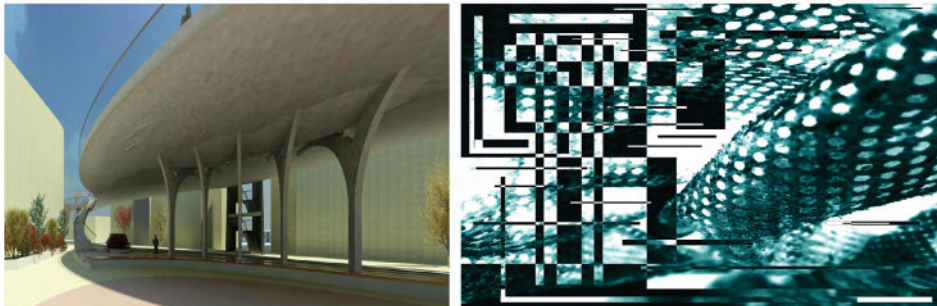

ביצירתו של דיויד מהווים חומרי העולם סביבו כר פורה ובלתי נדלה של מצע ליצירה. ניירות ממוחזרים, סמרטוטי רצפה, קרשים ועוד הופכים במטמורפוזה אמנותית למסה של רגש ומחשבה מופשטת. קבוצת העבודות המוצגת בתערוכה צמחה מתוך 'ציורים מקולקלים' שהושלכו על ידי תלמידיו בביה"ס אילנות לפח המחזור, יצירות שהוגדרו על ידי הילדים ככישלונות ואכזבות. דיויד מצייר על גבי הציורים המושלכים, יוצר דיאלוג עם כתמי צבע גואש, שרבוטי קו קרעי ניירות מקומטים. ביצירה 'מעבר והשלמה' מתוארת דמות המנסה לעבור בשעה.

כל שנה בתחילת שנה אני מצייר עם התלמידים שעה. זהו תרגיל סימבולי העוסק במעבר בין תקופות וכניסה לשנה חדשה. ילדים משקפים לי בתהליכי היצירה את אותם המאבקים, קשיים וניצחונות קטנים שאני חווה בתהליך היצירה.

ילדים צעירים בגילאי גן-א' מאפשרים לי הצצה ומקור השראה גדול לחיבור אותנטי פנימי של חופש וחיפוש, גילוי ויצירתיות וכמובן התרגשות במהלך היצירה.

דן ראובני, ד"ר אליאס מסינס, אורה שלום ויערה טובול

דן הוא אדריכל העוסק מעבר לפרקטיקה המקצועית גם בחינוך לאדריכלות. הוא משמש כראש ביה"ס לעיצוב מכללת אורט ירושלים וראש המחלקה להנדסאי אדריכלות ועיצוב פנים.

עיקר העניין שלי הוא בתהליכי יצירה אינטואיטיביים במסגרות שכלתניות, יחסי גומלין ביניהם ושימוש ב'כלים' כמו גירויים, מקריות, אסוציאציות, חוסר ידע, וכדומה כ'כלים' מובנים ומודעים לצורך היצירה. התום, חוסר הידע והחוצפה של הסטודנטים הם אלה אשר פורצים את גבולות היצירה וכמראה מעמידים את הידע והניסיון במבחן יומיומי.

בפרויקט המוצג הזמין דן שתי סטודנטיות ומרצה אורח לעבוד בשיתוף פעולה על הצעה לעיצוב מחדש של כיכר ציון. בעבודה המשותפת נבחנו מרכיבים של שינויי סטטוס (מורה/תלמיד) והשפעתם על היצירה.

דווקא כסוליסט מושבע, ברור לי ששיתופי פעולה אשר שוברים תבניות קיימות בנו לוקחים אותנו למקומות מפתיעים וחדשים שבלעדיהם לא היינו מגיעים אליהם.

דן ראובני, שעשועי המצלמה החדשה סידרה 1-22, 2016, צילום מעובד, 70x40

דן ראובני, ד"ר אליאס מסינס, אורה שלום ויערה טובול, מתוך "כיכר העיר" - פרויקט אדריכלי/נופי אשר תוכנן במסגרת תחרות תכנונית פתוחה לחידוש כיכר ציון שבירושלים, 2016, הדפס צבע, 70x40

חניתה בירנבאום

את היצירה לתערוכה הכינה חניתה משבלונה שהשאירה בסדנה אחת מתלמידותיה, מיה אשכול מתיכון היובל בהרצליה. השבלונה היא דימוי של כלב העושה את צרכיו. התלמידה לא רצתה לקחת את השבלונה וגם לא רצתה לזרוק אותה. במקרי לימבו כאלה, תכופות, נוהגים התלמידים להעניק את עבודותיהם למורה כמתנה למשמורת. המורה הופך למגן או שומר על אוצרות/יצירות התלמיד.

חניתה השתמשה בחומרים המצויים בסדנת הכיתה: ספריי ומגזרות מאנציקלופדיות ישנות ויצרה עבודה הקשורה לדמות הלוחם, מעלה שאלות: מיהו הלוחם? על מה נלחמים? מה חשיבות כל זה?

שני ציורי 'לוחמים סמוראים' שבחרה לצרף לתצוגה מתוך קבוצת עבודות שנעשתה ב 2015 יוצרים מגן שומר ומאיים כאחד.

תהליך ההוראה בהרבה מפגשים עם התלמידים מאוד מרגש אותי. הוא מעורר בי כל פעם מחדש את ההתבוננות התמימה והסקרנית שהרבה מהתלמידים מקרינים, ומאפשר לי לשמר אותה לאורך זמן.

יניב רשף

בשנים האחרונות יוצר יניב את אמנותו דרך עבודה עם ילדים בבתי ספר יסודיים בירושלים. הם בונים יחד סביבת עבודה (סטודיו), ובתוכה עובדים על פרויקטים שונים, בהתאם לחומרים הנמצאים בסביבה ותחומי העניין של הילדים. הפרויקטים שלו מושפעים מעבודת הילדים וגם משפיעים על עבודתם. בתערוכה מציג יניב אבני גיר וחתיכות עץ, עליהן מסומנים קווים, באמצעות אבני צור וחומרים חדים כמו שברי זכוכית או מסמרים.

אני 'מתעד' תחושות של האינסוף. את ה'תיעוד' מכניס לתוך מגרות ישנות, שעוברות לתפקד כ'תיבת תצוגה' המכילה 'זמן'. הבחירה באבנים ובעץ היא כורח (הם נפוצים בשטח בו אנו עובדים) וגם חלק מהעניין שלי באמנות קדומה ובאמנות ראשונית בכלל.

העבודה של יניב עם האבנים עוררה את תשומת ליבם של הילדים ששאלו 'אם גם הם יכולים' משנענו בחיוב יצרו חלקם אבני זמן ועדות משלהם. את האבנים שאהב שמר יניב והוסיף אותן לאוסף העבודות שלו.

לפני שהתחלתי ללמד התייחסתי בזלזול לעבודות ילדים. כיום אני מבחין בין עבודות שנעשו 'על פי הוראות המורה', 'בהשראת אמן', או שמקורן בילדים עצמם. בשני המקרים האחרונים אפשר למצוא עבודות מצוינות של ילדים. יש להיזהר. לא כל עבודת ילדים היא בהכרח טובה, אבל אלה הטובות נוגעות בי.

נראה שניחנו כולנו בחוש לקומפוזיציה בקו ובצבע. אצל הילדים החוש מתלווה להיעדר מימונות טכנית - ומוביל לסוג של מינימליזם, או מנגד לגודש (צורני/צבעוני), כשחוסר-הידיעה 'איך לעשות אמנות', מוליד מקוריות.

ד"ר יעל דורון

יעל מציגה רישומים העוסקים בתנועה סיבובית כאלמנט מדיטטיבי. את המעגלים היא מוצאת בשבשבת שבגינותה, בבלוני יום הולדת ורודים ממסיבה משפחתית ובאביזרים וצעצועים שמביאים תלמידיה.

אחד מהאביזרים הבולטים השנה הוא ה'ספינר', צעצוע ילדים שהפך ללהיט חוצה גילאים ומגדרים. ה'ספינר' נוצר במקור על מנת להקל בהפרעת קשב, אך כגולם שקם על יוצרו, יצא משליטה ו"שיגע" את המורים. יעל מבקשת להסב את המבט ליסוד המדיטטיבי הקיים בו ולתכנים העולים במפגש עם סיבוביות מסתחררת. בתצוגת עבודותיה לצד עבודות תלמידיה נוצר מפגש בין היומיומי לרוחני, בין האמנית למורה ולתלמידי כיתות ב'-ד' מביה"ס קשת בירושלים.

הוראת ילדים גורמת לי לפשט רעיונות מורכבים. ביצירתי נטייתי היא רישומית ומושגית, ועם זאת יש בה צד חווייתי ורגשי חזק. במפגש עם הילדים אני מושפעת מאביזרים וצעצועים שאני רואה בהם דימויים שמאפשרים חקירה. הפן המעגלי נוכח ביצירתי כמתרגלת ומורה ליוגה לילדים.

יעל פיבק אילן

העבודות של יעל הן פיסול רך המשלב צילום, הדפסה ותפירה. העבודות מושפעות ממלאכת יד שעשתה עם בנות במחלקה הפסיכיאטרית לנוער בית החולים זיו צפת, שם עבדה במשך שנים רבות.

היינו תופרות ובונות לפי דמיון של התלמידות. למלאכת התפירה העמלנית ולתוצאה הקונקרטי של יצירת עולם מוחשי באחריות התלמידה היה אפקט מרגיע ומעצים. התוצאה היא פיסול רך שניתן לאחוז ולחבק אותו.

בעבודות המוצגות בתערוכה מתכתבת יעל עם שניים ממוריה: יאיר גרבוז ובוטז ארד ובכך יוצרת מפגש צומת בין אמנית-מורה-ותלמידה, כאשר היא מגלמת את כל התפקידים.

יפעת אלוק

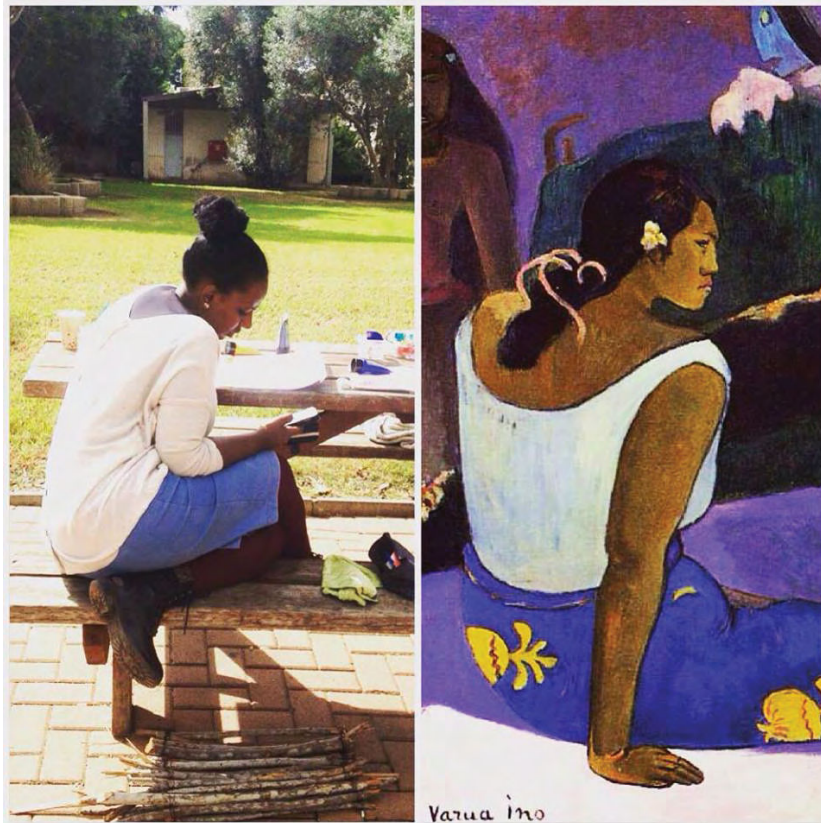

יפעת עוסקת בציור מתוך התבוננות בדימויים צילומיים או מוחשיים. את יכולות ההתבוננות ותיאור המציאות על גבי הקנבס היא מלמדת את תלמידיה בשיעורי הציור בסטודיו שלה. תוך כדי לימוד היא מוצאת עצמה לומדת מתלמידיה:

אני מופתעת כל הזמן מיכולת הפרשנות האישית של כל תלמיד לדימוי המסוים. כמספר התלמידים כך מספר הפרשנויות שכולן נכונות. בכל פעם שמוצג דימוי והתלמיד מגיב עליו אני לומדת דברים ורעיונות חדשים בציור שלא חשבתי עליהם. התלמידים עבורי הם עיניים וידיים שנוספו לי ומרחיבים את יכולת ההבנה הציורית שלי שלא הייתי יכולה להגיע אליה בעצמי.

בעבודה המוצגת בתערוכה מציירת האמנית, המורה את תלמידתה המציירת קבוצה של אנשים הצועדים בשביל בשדה. מערך מרובה מבטים והתבוננויות המעלה שאלות ומנסה לתהות על טיבם של יחסי אמן-מורה-תלמיד ומה שביניהם.

ליאב מזרחי

ליאב מלמד את מקצוע תולדות האמנות בתיכון לאמנות תלמה ילין. במסגרת השיעור לומדים התלמידים להכיר ולנתח יצירות מפורסמות לאורך ההיסטוריה. לליאב חשובה רלוונטיות החומר והוא מקפיד לשלב במערך שיעוריו גם יצירות עכשוויות העוסקות בנושאים העומדים על סדר היום הציבורי. חלק קבוע מהשיעור מוקדש ליצירות חדשות מתחומים שונים אותן מביאים התלמידים שאחראים גם על הצגתן בפני הכיתה. היצירות החדשות הופכות את המורה לתלמיד ויוצרות מאגר ידע שיתופי, מתחדש ומגוון.

בתערוכה מציג ליאב סדרת צילומים הנקראת "אמנות ומציאות". זהו פרויקט של אמנות ברשתות החברתיות, המתמשך כבר כשנתיים. במסגרת הפרויקט מאתר ליאב סיטואציות יום יומיות ומתאים להן ציורים מפורסמים. את מרבית הצילומים הוא מצלם בעצמו וחלק מהם הוא שואל מצלמים אחרים בעיקר מהעיתונות.

הפרויקט הוא הפנמה של הוראת "תולדות האמנות" במשך כמה שנים, שגורמת לי לראות אמנות בכל מקום ובכל זמן ובכל סיטואציה.

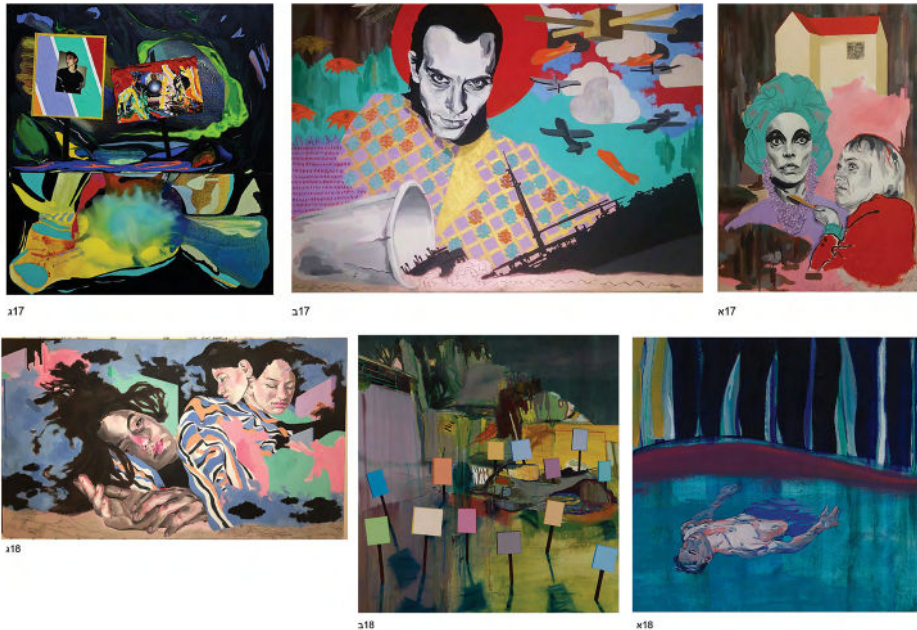
מיכל כרמון

לאמנים דרושה מנה נאה של אנוכיות כדי ליצור לעצמם פנאי ומקום ליצירה, כפי שכתבה וירג'ינה וולף ב'חדר משלך'. אנוכיות זו עומדת לעיתים בסתירה עם דרישות תפקיד המורה לאמנות. המתח הפנימי והקונפליקטים עם דרישות המערכת החיצונית של האמנית-מורה הם נושאי ספרה של מיכל כרמון 'מורה לאמנות'.

"בתהליך הביורור העצמי שעוברת כרמון במהלך הכתיבה היא מזהה את אהבתה לעבודתה ואת הזדהותה עם תפקידה המגוונים - אם, בעלת משפחה, מורה ואמנית. אם בראשית הספר היא מתריסה בפני האוצרת כי היא אינה מוכנה "להתאבד על האמנות" לקראת סופו היא מעידה שהיא אינה רואה הבדל גדול בין ההוראה לבין היצירה האמנותית" (רוני ברות, הד החינוך, פברואר 2013).

מתן בן טולילה ונעמי בן-אור

הוא: מלמד בתיכון לאמנויות בירושלים
היא: הייתה תלמידתו במשך ארבע שנים, עומדת כיום בפני שחרור מהצבא
הם: מציגים בתערוכה מהלך משותף בו כל אחד/ת מהם בחר/ה שתי
עבודות של השני/ה ויצר/ה בעקבותם ציור שלישי.

מתן מספר כי מהרגע הראשון של מפגשם בשיעור ניכר היה שיש כאן
דיאלוג אמנותי שמכרה גם אותו כאמן. האופן בו נעמי יצרה, בעיקר
ברישומים רבים ובציון, גרם לו לחכות בכל שיעור לרגע בו היא תוציא את
הדברים מהתיקיה, ויצירה מסעירה תצוף על פני השטח.

התחושה שלי כמורה בשיעורים בהם נעמי השתתפה, היא שלראשונה
הגעתי לכיתה לא מעמדת יתרון (שאינו חושש ממנה מאוד) אלא מעמדה
של שותף ללמידה, בה אני חושב מחדש על דברים, זוכה לראות זוויות
שונות לכל רעיון...

הוראת האמנות מבקשת נדיבות-לב, רגישות רבה והקשבה מתמדת
למתחולל בחוץ ובפנים. במיטבה, היא מאפשרת שיחה על כל מה
שבדרך אחרת נותר היה גנוז. גם היצירה עוסקת בשיחה פנימית
ובאפשרות להביע, ולו במעט, את מה שהיה נסתר עד כה. לכן, עבורי
ההוראה היא דרך שבה מתחדדת ההאזנה לרחשים הדקים ביותר, הן
ביני ובין תלמידיי והן ביני לבין עצמי. התדרים העדינים שהאוזן מצליחה
לשמוע, מהדהדים בציורים הנולדים אל העולם.

17א. נעמי בן אור, ללא כותרת, 2017, שמן על בד, 70x50

17ב. נעמי בן אור, ללא כותרת, 2017, שמן על בד, 70x50

ציור שלישי שצויר על ידי מתן :

17ג. מתן בן טולילה, שלוש שמשות, 2017, טכניקה מעורבת על בד, 115x95

שני הציורים של מתן שנבחרו על ידי נעמי:

18א. מתן בן טולילה, עוצר את נשימת, 2017, שמן על בד, 41x44

18ב. מתן בן טולילה, נסה פחות, 2017, שמן על בד, 122x113

ציור שלישי שצויר על ידי נעמי:

18ג. נעמי בן אור, Googman delver and I, 2017, שמן על בד, 120x70

נגה גרינברג

האמנות העכשווית מחייבת את צופיה ויוצריה לידע נרחב ומגוון שבלעדיו החוויה האמנותית לא תהיה שלמה. יש כאלה אשר חסרים את הראשוניות, הספונטניות שהייתה להם במפגש הראשוני עם יצירת אמנות כזו או אחרת. המונח "אבדן התמימות" הוא מונח המופיע בשיחה עם נגה המרגישה כי אותה תמימות חסרה לה כיום עקב הידע הרב שצברה במהלך לימודיה ועבודתה.

אצל התלמידים הצעירים הנפגשים באמנות נשתמרה אותה תמימות והאמנים-מורים המלמדים אותם יכולים לפגוש בחוויה זו (גם אם מיד שניה) דרכם.

במפגש עם תלמידותיי, באולפנת צביה במעלה אדומים, אני זוכה להיכרות מחודשת עם המדיום שכל כך מוכר ושגור אצלי. ההסתכלות המחודשת שלהן על העולם דרך המצלמה לוקחת אותי אחורה בזמן, להיותי נערה עם מצלמה חדשה טעונה בפילם שיוצאת לשוטט בעולם, לתור אחר צורות חומריות שייטיבו לבטא את עולם הרגש שלי.

האקדמיה לאמנות, השנים וההתמקצעות עשו את שלהן וה"פרפרים בבטן" שלי התעופפו זה מכבר. תלמידות כדוגמת שלומציון, שכמוני בגילה, גילתה את עצמה מחדש דרך העדשה, מעוררות בי מחדש את אותה ראשוניות, אותה להבה פנימית בלתי מבוקרת שאינה נבחנת במושגים שכלתניים, התרגשות, התלהבות ותמימות שהתעממו עם השנים.

נגה מגלה בשפה החזותית של שלומציון סממנים בולטים המאפיינים את הצילום שלה, שהוא עצמו מושפע מאוד מהצלמת אוטה בארת. לקראת התערוכה יצרו השתיים גוף עבודות המורכב מנקודות מפגש בצומת.

ציקי אייזנברג

מקלות ארטיק שבורים, דבק חם שנזל, יציקות גבס סדוקות וכוסות חד פעמיות: חומרים זולים, הנמצאים לרוב בסדנאות האמנות בבתי הספר, הם המרכיבים את פסליו המצולמים של ציקי.

הוא מתחקה אחרי המשחקיות הילדית שיש לתלמידיו בתיכון אלון ברמת השרון, עוקב אחרי אותם ניסיונות פיסוליים ראשוניים ומנסה לחלץ מעצמו את אותה תמימות אסתטית המצויה ביצירותיהם. ניסיונותיו אלו נוחלים 'כישלון מפואר' בדמות צילומים מרהיבים ההופכים את הכפית העקומה 'התקועה בחתיכת גבס' לברבור נשגב.

ההוראה והעשייה האמנותית משולבות יחד עבורי מהיסוד. מתקיימת זליגה תמידית של חומרים, רעיונות, מחשבות ופרקטיקות מהסטודיו אל הכיתה ולהפך... נראה כי השפעת ההוראה באה לידי ביטוי בתשוקה לחומרים הבסיסיים גם בחומר הממשי (גבס, חומרי בניין, מקלות ארטיק, חומרים זולים) וגם במטאפורי (מודרניזם, צבע, משחקיות).

קרן שפילשר

קרן מלמדת שנים רבות אמנות ילדים ובני-נוער בבתי ספר ובמסגרות פרטיות בנוסף לנושא השיעורים המוצהר היא עוקבת אחר יחסי הכוחות השוררים בקבוצה:

עם השנים פיתחתי לי גם אנטנות מיוחדות שישר קולטות ומזהות...מי מלכת הכיתה ומיהם קבוצת הדחויים. אמנם אני מורה לאמנות...ולא לדוגמה מחנכת... ואמורה לעסוק בהעברת התוכן האמנותי, אך מה שהכי מעניין אותי הוא לבחון את הקשרים החברתיים שלתוכם גדלים הילדים הקטנים הללו, שבמהרה יהפכו 'לאנשים גדולים'.

בסדרת רישומים המתחזים ליומן פרטי של בת 10 מנסה האמנית הבוגרת לחבור לעולם הילדות עמוס הצללים שלה. עולם המלווה אותה ומשתקף אליה בעבודתה עם תלמידיה.

מתת אל שיר הרפזי וטוהר דהן

ביצירת הווידאו 'מתת-אל' המוצגת בתערוכה מופיעים מספר סוגי דיאלוג ותפקידי אמנית-מורה-תלמיד מתהפכים וסובבים זה סביב זה. הווידאו נוצר בזמן ששיר לימדה בתיכון עמל בלוד שם שימשה כמחנכת וכמורה לאמנות ומתמטיקה. טוהר מצולם על ידי שיר כשהוא מלמד אותה ואותנו, הצופים, לרקוד, לעצב חולצה ולתופף. ידע ששיר מעידה עליו כי לא בא ממנה אלא מיכולות אוטודידקטיות.

שם הווידאו 'מתת-אל' מרמז על כישרונותיו של טוהר ושואל במרומז על מקומו ותפקידו של המורה מול תלמיד היכול לרכוש את הידע הנחוץ לו מסרטוני יוטיוב.

שיר היא המתווכת של טוהר בעולם האמנות וטוהר הוא המתווכך של שיר אל האמנות 'הנקיה':

כמו האמנות, גם ההוראה בוערת בי במקומות פוליטיים, מתוך רצון להעמיק ולבדוק את החברה שאנחנו חיים בה, להכיר אותה באמת. תלמידיי, רובם רחוקים שנות אור מתרבות הגלריות והמוזיאונים, אבל מאפשרים לי לראות את האמנות ה'נקיה', זו ששייכת לכולם, וגורמים לי לרצות ליצור בשדה שלה ביחד איתם.

לקראת התערוכה חשבו טוהר ושיר כיצד ניתן להרחיב את האמירה המשותפת שלהם הקשורה בלימוד ויצירה אקטיבית של הצופים ויצרו ערכות DIY.

הצופים מוזמנים, תמורת תשלום סמלי של 20 ש"ח לרכוש ערכת יצירה אישית הכוללת חולצת טריקו, בקבוק טיפקס והוראות הדרכה.

שיר שבדרון

שיר מצייר את ועם תלמידיו בתיכון הארצי לאמנויות תלמה ילין. כל שיעור מודל מתחיל בסקיצות מהירות של אחד מהתלמידים/ות כדוגמן/נית.

הוא מאמין שהדרך הטובה ביותר ללמד היא לעבוד ביחד עם תלמידיו. בצבעי פנדה, מים או עפרון הוא רושם אותם פעם ביד ימין, פעם ביד שמאל, פעם את נעמה ופעם את גיא. בסטודיו שלו מדפים עמוסים רישומים כאלה, הוא זוכר כל תלמיד ותלמידה שצייר ולכולם שמורה בליבו פינה חמה ואוהבת.

הזכות ללמד היא הזכות ללמוד, אני אומר לתלמידי שכשסיימתי את לימודי בבצלאל התחוור לי כמה אני עדיין לא יודע, היום אני עדיין חסר ולומד מתלמידיי ואני בין התלמידים שמפיקים הכי הרבה מהשיעור...

לאונרדו ואני שירי דורון

לכל כיתת לימוד שלי אני נוהגת לתת שם של אחד האמנים המפורסמים (בהשראת שמות הכיתות בקיבוץ: כיתת חרצית, כיתת דקל וכד'). השנה סיימה את לימודיה בתיכון קלעי כיתת לאונרדו (דה-וינצ'י כמובן). נתתי לכיתה תרגיל העוסק בדיאלוג עם אמן דרך סדרה. האמן היה כמובן לאונרדו דה-וינצ'י והטכניקה הייתה הדפסי זירוקס מטופלים. חלק מההדפסים שונתרו בכיתה משכו את תשומת ליבי ומצאתי את עצמי משרבטת עליהם. התוצאה היא סדרת רישומים בהם מופיעים (הדפסים של) סוסי המאסטר בתוך כלים שקופים שונים. הכלים הם כלים מהמטבח שלי שהפכו בעיני לכלי מעבדה ביתית בה אני מנסה לזקק, לנתח ולבודד מרכיבים מיחסי אמנית-מורה-תלמידה.

שרון הללי אסא

שרון מורה ויוצרת במחול. היא בעלת תואר שני בחינוך באומנויות ולימודי תרבות עברית ועבודתה משלבת בין השפות השונות. היצירה, כמו גם אופן הוראתה, נעה במרחב של הדדיות בין חניך וחונך ומושפעת ממשנתו הדיאלוגית של מרטין בובה "אדם שנועד להשפיע... חייב להיות בתחומה של הנפש האחרת, שהוא מקביל אותה... השרויה יחד עמו בסיטואציה משותפת של 'חינוך' ושל 'התחנכות', שמערכת אחת היא..." (מ. בובר)

'קולה בי' - ווידאודנס בו המחול, על המבנים והתזמון שבו, מהדהד אופן חינוך לא היררכי - מרחב אנרגטי ותנועתי משותף של זיקה ובה בעת נבדלות ויחידנות.

הד של השתקפויות בו רוקדות המורה ושתי תלמידות בוגרות בשפה תנועתית המתפתחת משיעור ליצירה. הפרשי גילאים של עשר שנים בין אחת ואחת ומרחב אחד של שיתוף.

קולי בה כשם שקולה בי.

קולה בי, וידאו ארט, 2017
רוקדות יוצרות: קרן הופמן, שחף אלימלך, שרון הללי אסא
כריאוגרפיה: שרון הללי-אסא
צילום: בני שאשא
מוסיקה: אבי בללי
עריכה: דני צור
תלבושות: ענבל בן זקן MiZO by

תמר ניסים

בין השנים 2010-2012 לימדה תמר בכפר קאסם במסגרת מלגת אמן-מורה. מטרת הפרויקט המוצהרת הייתה ליצור קשר וזיקה בין תלמידות בית הספר אבן סינא לבין הסבתות שלהן על ידי לימוד מלאכת הרקמה הפלשתינאית.

תמר ביקשה להעניק קול לנשים המבוגרות ובעלות הידע שהרקמה המסורתית הייתה חלק משגרת חייהן.

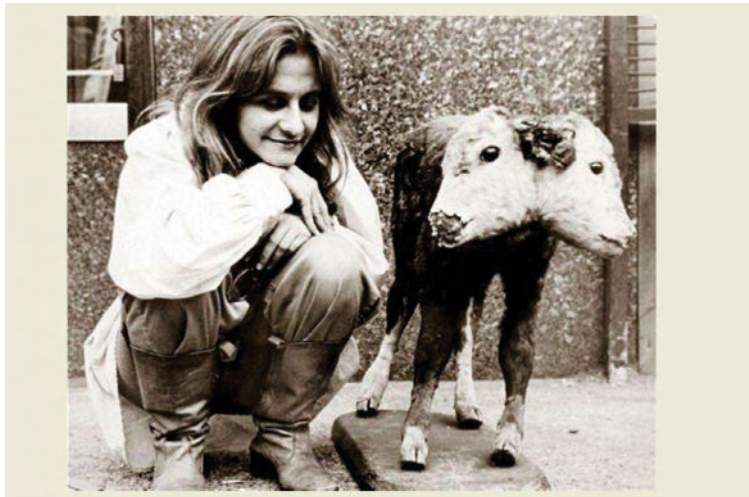
במהלך הלימודים הבינה תמר כי נפתחה בפניה הזדמנות לחקור את זהותה המזרחית של סבתה שלה, זהות שהייתה אילמת עבורה במשך שנים רבות.

הבנתי כי רציתי לראות בעצמי אחת מה'סבתות'. רציתי לראות בידע שלי בתחום הטקסטיל כידע מקדים לידע שמקורו במסורת האתנית והלאומית ובמקביל הבנתי כי הייתה זו הזדמנות לבחון את זהותי המזרחית באמצעות ההזדהות עם סבתי.

אמן-מורה... יש חיה כזאת?

לעמדה תיאורטית המגנה על האוטונומיה של מורים כמומחים, ומאפשרות להם לבחור בפעולות פדגוגיות בהתבסס על ניסיונם האישי והמקצועי המשולב ברפלקציה עצמית. עם זאת, הממסד החינוכי לא תמיד תמך בפילוסופיה זו של אמן-מורה.

הגישה הדומיננטית בחינוך לאמנות בעשורים הראשונים של המאה העשרים הייתה התנועה לעידוד יצירתיות וביטוי עצמי. גישה זו הייתה ידידותית לאמנים-מורים.

מיכל נאמן בניו יורק, 1978. צילום: דגנית ברסט

במהלך שנות החמישים הגישה השלטת בחינוך לאמנות הוסטה ממוקד בהבעת רגשות וגילוי רעיונות של יופי, לעבר שימת דגש על שילוב אינטגרטיבי עם מקצועות לימוד נוספים כמו; היסטוריה, גאוגרפיה, מדעים, מתמטיקה ועוד. שינוי זה בגישה לתכנית הלימודים שינה במקביל גם את הגישה לגבי מיהו המצויד בכלים הטובים ביותר ללמד ילדים. העמדה המחקרית השלטת הייתה כי מחנכים מקצועיים מצוידים בכלים טובים יותר להוראת אמנות מאשר אמנים מקצועיים.

בתקופה זו במקביל, מעמד האמן ספג ביקורת ונשאלות שאלות לגבי מעמדו. כל זה הולך לדין ונקב בין מחנכים לאמנות לגבי הסתייגות או תמיכה במודל "אמן-מורה". נושא מרכזי בדיונים אלה היה נושא ההכשרה להוראת אמנות ומהי הדרך הנכונה להכשיר מורים לאמנות.

האמן-מורה הוא אינדיבידואל בעל זהות מקצועית כפולה. הוא מחויב הן לעשייה אישית כיוצר אמנות והן לחינוך ולהוראת אמנות (Thornton, 2013). מצע זה עלול לייצר זהות מקצועית קונפליקטואלית הנעה בין האנוכיות הנדרשת מהאמן (וירג'יניה וולף ב'חדר משלך') לבין הרצון לטפח ולהעניק (פריירה, קורצ'אק).

המושג "אמן-מורה" אינו מושג חדש. האמנים הראשונים, שימשו גם כמורים כשהעבירו את הידע הטכני והתרבותי שלהם לדורות הבאים. העברת הידע התבצעה הן כהוראה אקטיבית כתורה שבעל פה והן כהוראה פאסיבית בשיטת החיקוי והעתקה, וכך נוצר קו, ניתן לאיתור מצויירי המערות הקדמוניים ועד לימינו, קו היוצר שרשרת של אמנים, מורים ותלמידים. טורנטון (שם) מציין מודל ראשוני של הוראה הנבנה סביב יחסי עבודה, ייצור מוצרים לשוק מסחרי והשתייכות לגילדה מקצועית (מאפיין בולט במיוחד בתקופת ימי הביניים) כמאפיין יחסי הוראה בין אמן-מורה לתלמיד-שוליה עד למאה ה־16. במודל חניכה זה התלמידים לומדים אמנות דרך עבודה והגשמת יצירותיו של האמן המומחה (המאסטר). החל מהמאה ה־16 אנו עדים לתופעה של אמנים המתמחים כמורים ומגיעים אל סדנאות התלמידים על מנת ליעץ ולהנחות אותם בעבודתם. נוצרות קבוצות של תלמידים המקבלות הנחיה ממספר מורים שונים ונוצרות האקדמיות הראשונות המייחדות עצמן ללימודי האמנות. דייכנט (Daichendt 2010) מתאר את מועד כניסת המושג "אמן-מורה" לשיח האקדמי ב־1845 על ידי ג'ורג' וואליס (Wallis). וואליס שניהל את בית הספר לעיצוב במנצ'סטר שינה את דרך הלימוד שהתבססה על שיטת האקדמיה הצרפתית, ונשענה בעיקרה על הדרך המימטית כאמצעי מרכזי ללימוד. וואליס ניסה לעודד יצירתיות וסגנון אישי אצל תלמידיו.

החידוש במודל "אמן-מורה" היה בשימוש ברפלקציה אישית על מנת להגיע להנחיה טובה יותר עבור התלמיד. מאפיין נוסף היה שימוש בפדגוגיות "מודרניות" של מוטיבציה, יצירת הנעה בלימוד וכדומה. שילוב שתי הגישות יחד עם ניסיון של רפלקציה עצמית יצרו שיטת הוראה ייחודית דרכה הבדיל עצמו המורה לאמנות משיטות הוראה אחרות. המושג "אמן-מורה" הפך

ביקורת חריפה על המושג "אמן-מורה" הופיעה אצל לניאר (Lanier) בשנות החמישים כשהציג את המושג כאליטיסטי ואנכרוניסטי. מודל "אמן-מורה" נותר חלק מחינוך לאמנות אבל משמעותו הוסטה לעבר מחוזות פריפריאליים למשך זמן רב.

בעשורים האחרונים צף ועלה עניין מחודש במושג "אמן-מורה" ולכך מספר סיבות ביניהן כניסתו של תחום החינוך לאמנות לאקדמיה ואפשרות לקבלת תארים אקדמיים בחינוך לאמנות התואר בחינוך לאמנות B.Ed לאקדמיה. התארים (ראשון, שני ושלישי) בחינוך לאמנות משלבים בין קורסים של מיומנויות, חשיבה אמנותית והוראה ומאפשר התפתחות מקצועית מקבילה כאמנים וכמורים (Thornton 2013). סיבות נוספות הן המיקוד בעבודת הסטודיו כמקור מחקרי לבניית ידע חדש, ומיצוב האמן כחוקר המשתמש בחשיבה אמנותית כפורמט פדגוגי, זאת לצד התפתחות ענף המחקר, מחקר מבוסס אמנות (Art Based Research).

בה בעת, דיי (Day) וביין (Bain) הציגו ב-2005 את המושג "אמן-מורה" כמושג מודרני המתאר מצב, שאינו קיים יותר, של אמן מומחה בתחום. ההפרכה של המושג כרוכה בהפרכת מיתוס האמן והתנהלותו במרחב הציבורי והחינוכי.

אמן בולט בעולם האמנות שעסק ביחסי אמן-מורה הוא ג'וזף בויס. לבויס הייתה השפעה רבה על שדה האמנות הישראלי ובעקבותיו אמנים רבים נתנו ביצירתם מקום לדיאלוג המתמשך בין אמנות להוראה. רפי לביא שילב אמנות אישית והוראה דרך טקסטים ופעולותיו כראש המדרשה לאמנות, יאיר גרבוז, תלמידו, התייחס לנושא בעבודותיו וכתבתו. אביטל גבע יצר את 'החממה' בה הוא עובד עם בני נוער על פרויקטים יצירתיים בתחום הביולוגיה. דוד וקשטיין הקים את נבחרות הציור והוא יוצר ומציג תערוכות יחד עם תלמידיו.

לצד הביקורת על המושג נדמה כי כיום הוא מקבל רלוונטיות חדשה והדיונים סביבו משקפים נסיון הגדרה עכשווית, פוסט מודרניסטית של תפקיד האמנות, האמן והמחנך.

בריסטולים. קיר: חינוך, כיתה. קטלוג התערוכה (2011) מובי מוזיאוני בתי ים אווזר מתוך <http://moby.org.il/exhibition/schooling/>

גדליוביץ, ק' מי (עורך). (2006). **חירות. דוד וקשטיין + נ.צ. (נבחרת ציור)**. ירושלים: Al-Resalea Al-Maqdisi Press, Beit Hanina

גל, נ' (2013). כל מורה הוא אמן: פדגוגיה רדיקלית אצל יוזף בויס. בתוך ד' אריאלי הורביץ, א. ברטל ונ. מאירי דן (עורכים), **פרוטוקולאז' 2013 כותבים חזותי**. (עמ' 56-24). תל אביב: רסלינג.

כהן עברון נ' (2009). ההוראה של רפי לביא בפרספקטיבה היסטורית. בתוך א. ביברמן וד. ברסט (עורכות), **רפי לביא: נא לקרוא מה שמצויר כאן** (עמ' 120-111). כפר סבא: המדרשה- בית הספר לאמנות, מכללת בית ברל.

לביא, ר' (1976). **דפים מתודיים** (תדפיס). הרצליה: בית המדרש הממלכתי למורי אמנות.

שור א' ופריירה, פ' (1990). פדגוגיה של שחרור - דיאלוגים על שינוי בחינוך. תל אביב: מפרש. (עמ' 7-28, 126-85).

Daichendt, G. J. (2010). The Bauhaus Artist-Teacher: Walter Gropius's Philosophy of Art Education, *Teaching Artist Journal*, 8(3), pp.157-164.

Daichendt, G. J. (2010). *Artist Teacher. A Philosophy for creating and teaching* Teaching Bristol: Intellect.

Horwat, D. J. (2016). Beyond the Artist-Teacher fantasy: A Lacanian psychoanalytic investigation of K-12 Art Teachers' artist identities. (Doctoral dissertation). University of Illinois at Urbana-Champaign

Lanier, V. (1961). Hyphenization takes command. *Art Education*, 14(6), 5-8+20-22.

Thornton, Alan (2013). The Identity of the Artist Teacher. In Thornton, Alan, *Artist, Researcher, Teacher, a study of professional identity in art and education* (47-56). Bristol: Intellect.

המדרשה
HAMIDRASHA
האמדראשא

מקולטה לאמנויות
FACULTY OF ARTS
كلية الفنون

המכללה
האקדמית
בית ברל

